

УДК 656.078

О. П. Величко,

к. е. н., доцент, завідувач кафедри менеджменту і права,
Дніпропетровський державний аграрний університет

АГРОЛОГІСТИЧНА СИСТЕМА ЯК КАТЕГОРІЯ ТА ОБ'ЄКТ УПРАВЛІННЯ

Наведено авторське тлумачення окремих категорій логістичного менеджменту в агробізнесі. Узагальнено основні цілі функціонування та шляхи інтеграції агрологістичних систем.

Author's explanation of certain categories of logistic management in agribusiness has been provided. Main purposes of functioning and ways of integration in agro-logistic systems have been generalized.

Ключові слова: агрологістична система, логістична організація агробізнесу, матеріальний та біологічний потік, сезонна дискретність, дерево цілей.

ВСТУП

У сучасних умовах високого рівня конкуренції між учасниками агропродовольчого ринку ефективна логістична організація ведення аграрного бізнесу набуває надзвичайно високої актуальності. Без раціонально організованої логістичної системи жодне підприємство не зможе тривалий час утримувати досягнуті позиції в конкурентній боротьбі, а тим більше досягати лідерства.

Сьогодні в галузі управління бізнесом здійснюються спроби розширення сфери застосування логістичних методів. Теоретико-методологічні й прикладні напрацювання логістичного менеджменту активно впроваджуються в операційну та стратегічну діяльність підприємств у багатьох галузях. У практичній діяльності підприємницьких організацій зворотня віддача виявляється у конкретному економічному ефекті від скорочення витрат і часу на трансформації ресурсів у логістичних системах. Чисельні дослідження особливостей логістичного менеджменту орієнтовані на інтеграцію всіх функціональних сфер, що пов'язані з проходженням матеріального потоку від виробника до споживача в єдиний комплекс. При цьому значна увага науковців зосереджена на опрацюванні теоретико-концептуальних аспектів загальнологістичної діяльності організацій. Цим проблемам присвячені праці Д. Бауерсокса, А.М. Гаджинського, В.А. Дикань, Є.В. Крикавського, Р.Р. Ларіної, М.А. Окландера, В.І. Сергеева, В.В. Смиринського, В.М. Стаханова, А.М. Роднікова та ін. [1—6].

Разом з тим, багато теоретико-методологічних питань галузевих логістик залишаються недостатньо вивченими, структурованими та адаптованими. Значною мірою це стосується і логістичного менеджменту агробізнесу. Зокрема, тут і до сьогодні залишаються дискусійними питання щодо сутності та особливостей функціонування такого

об'єкта управління, як агрологістична система. Тому існує об'єктивна необхідність подальшого поглиблення досліджень в цьому напрямі.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою досліджень стало подальше удосконалення категорійного апарату логістичного менеджменту АПК з урахуванням особливостей галузі, а також узагальнення основних цілей та напрямів інтегрованого розвитку агрологістичних систем як об'єктів управлінського впливу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Агропромислові формування є логістичними системами, в яких різні галузі чи елементи технологічного процесу агробізнесу інтегруються в єдине ціле. При цьому категорійний апарат логістичного менеджменту АПК ґрунтується на загальнологістичних категоріях, але для точності і більшої об'єктивності його зміст має бути наповненим і галузевими особливостями. Це, зокрема, стосується таких понять, як "агрологістична система", "логістичні потоки в АПК", "логістична організація агробізнесу" та "формування цілей агрологістичної системи".

У сучасних дослідженнях з логістичного управління зустрічається дуже багато визначень поняття "логістична система". Одним з найцитованих є пояснення змісту цієї категорії російським вченим В.І. Сергеевим: "З позицій бізнесу "Логістична система — це складна організаційно завершена (структурована) економічна система, яка складається із взаємопов'язаних в єдиному процесі управління матеріальними і супутніми їм потоками елементів-ланок, сукупність яких, межі і задачі функціонування об'єднані внутрішніми цілями організації бізнесу і (або) зовнішніми цілями" [3].

Згідно з визначенням проф. Окландера М.А., "логістична система — це організаційно-управлі-

нський механізм, що пов'язаний із досягненням потрібного рівня інтеграції логістичних функцій за рахунок організаційних перетворень у структурі управління (підрозділ логістики) та впровадженням управлінських процедур (операційних систем), основою яких є планування постачання, підтримки виробництва і фізичного розподілу як єдиного матеріального потоку" [2].

Згідно з термінологічним словником А.М. Роднікова, "логістична система — це адаптивна система зі зворотним зв'язком, що виконує ті чи інші логістичні функції і логістичні операції та, як правило, складається з декількох підсистем, а також має розвинуті зв'язки із зовнішнім середовищем [6]".

Також під логістичною системою розуміється впорядкована сукупність логістичних операцій та ланцюгів, що забезпечують оптимальну організацію взаємопов'язаних економічних потоків у процесі досягнення загальносистемних цілей [5]. В той же час логістична система включає і сукупність дій учасників логістичного ланцюга (підприємств-виробників, транспортних, торговельних організацій та ін.), які побудовані таким чином, щоб виконувалися основні завдання логістики [7].

Кожне із цих визначень зі свого боку розкриває змістовне наповнення поняття "логістична система". Але, на наш погляд, сутність цієї категорії необхідно розглядати через призму ланцюга створення цінності продукції [8].

Саме таким чином варто розкривати зміст і агрологістичної системи. Отже, агрологістичною системою є сукупність взаємопов'язаних основних і допоміжних логістичних процесів та потоків агробізнесу в ланцюгу створення цінності продукції, роботи чи послуги, метою здійснення яких є забезпечення задоволення зовнішніх потреб споживачів і внутрішніх потреб сільськогосподарського виробництва з необхідною інтенсивністю та мінімально можливими логістичними витратами.

У залежності від особливостей діяльності підприємства АПК застосовуються різні логістичні системи (рис. 1).

Отже, суб'єкти підприємницької діяльності в агробізнесі можуть прагнути до об'єднання агрологістичних систем у будь-яких 2-х чи більше напрямках.

Приклад еволюції агрологістичної системи за мірою концентрації та довжиною ланцюга створення цінності продукції наведено на рис. 2.

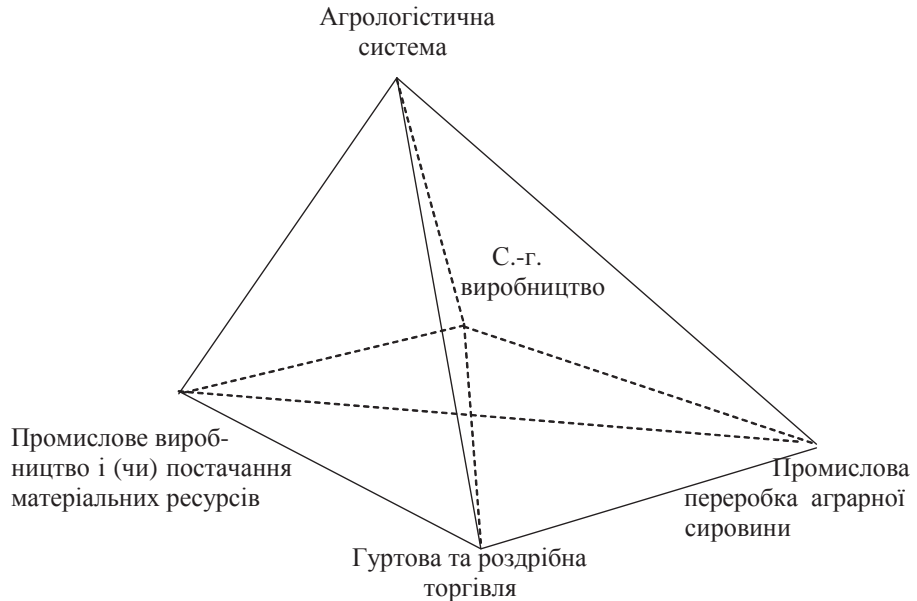

Рис. 1 Найпоширеніші шляхи інтегрованої побудови агрологістичних систем

Джерело: власне опрацювання.

З огляду на наведену сутність агрологістичної системи логістична організація аграрного бізнесу — це побудова основних та допоміжних операційних процесів у ланцюгу створення цінності аграрної продукції, роботи чи послуги з використанням концепції логістики.

Логістика як наукова дисципліна та напрям професійної діяльності тісно пов'язана з процесами планування, регулювання і контролю потоків матеріалів, фінансів та інформації.

Відповідно об'єктом дослідження логістики як науки і об'єктом логістичного управління є система потоків (матеріальних, фінансових, інформаційних та ін.).

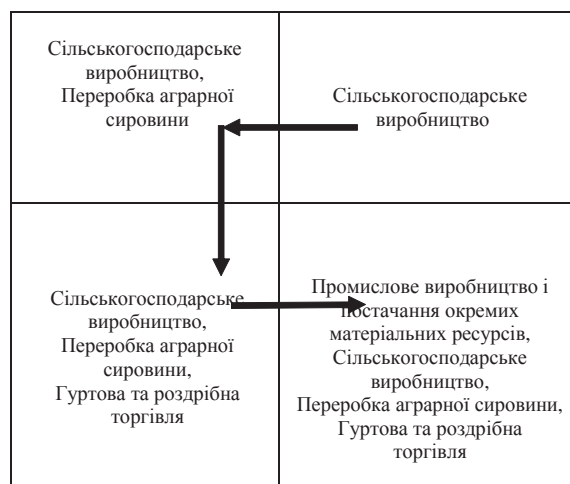

Рис. 2 Варіант розвитку агрологістичної системи в напрямі концентрації та збільшення довжини ланцюга створення цінності продукції

Джерело: власне опрацювання.

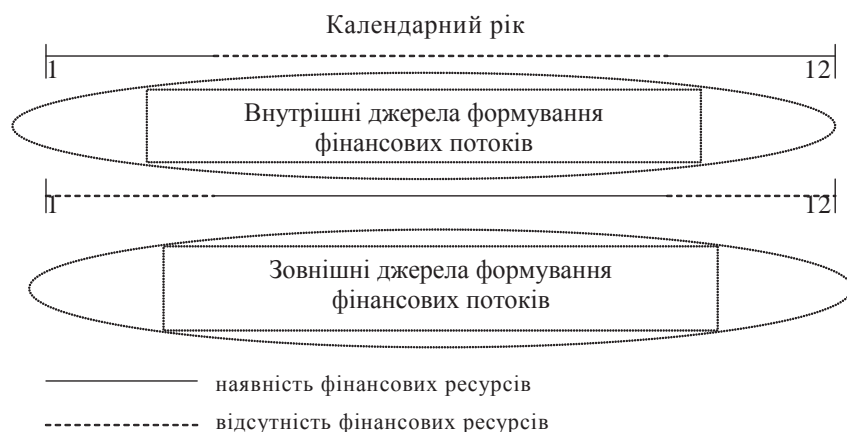

Рис. 3. Поширена сезонна дискретність фінансових потоків у агрологістичних системах

Джерело: власне опрацювання.

Потік — це маса чого-небудь, що спрямовується в якомусь напрямі [9].

Головними критеріями, що характеризують потік, є: його початковий і кінцевий пункти, швидкість і час руху, інтенсивність та ін.

Основний об'єкт логістичного управління — матеріальний потік.

Матеріальним потоком називаються вантажі, деталі, товарно-матеріальні цінності, що розглядаються в процесі застосування до них різних логістичних операцій та віднесені до часового інтервалу [1].

Фінансовий потік у логістиці — це напрям руху фінансових засобів, що циркулюють у логістичній системі, а також між логістичною системою та зовнішнім середовищем, які необхідні для ефективного руху певного товарного потоку [4].

В агрологістичних системах, що включають виробництво рослинницької продукції, фінансові потоки часто мають чітко виражену сезонну дискретність (рис. 3).

Інформаційний потік — це потік повідомлень у мовній, документальній (паперовій і електронній) і іншій формі, який генерується вихідним матеріальним потоком у логістичній системі, що розглядається між ланкою логістичної системи або логістичною системою і зовнішнім середовищем і який призначений для реалізації управлінських функцій [4].

На наш погляд, при розгляді особливостей функціонування агрологістичних систем, крім матеріальних, фінансових і інформаційних потоків, також варто розглядати і біологічні потоки (потоки енергії). При цьому є сенс останні разом з матеріальними вважати основними, а фінансові, інформаційні та інші — забезпечувальними (рис. 4).

У поняття "біологічного потоку" доцільно вкладати такий зміст: це послідовна переважно неперервна трансформація біологічних ресурсів в природному процесі (приріст живої маси, формування колосу та ін.).

Як відомо, біологічна система може бути об'єктом управління (підтримання кількості популяції в агробіоценозі, селекційна робота, генна інженерія та ін.). Відповідно і біологічний потік теж частково може бути об'єктом управління. Чи можливий вплив логістики на біологічні потоки? Очевидно, що певною мірою такий вплив можливий в системі органічного землеробства, під час застосування біологічних засобів захисту рослин, в дослідно-насінницьких господарствах, при створенні генно-модифікованих організмів та ін. Всі ці процеси також включають окремі логістичні операції.

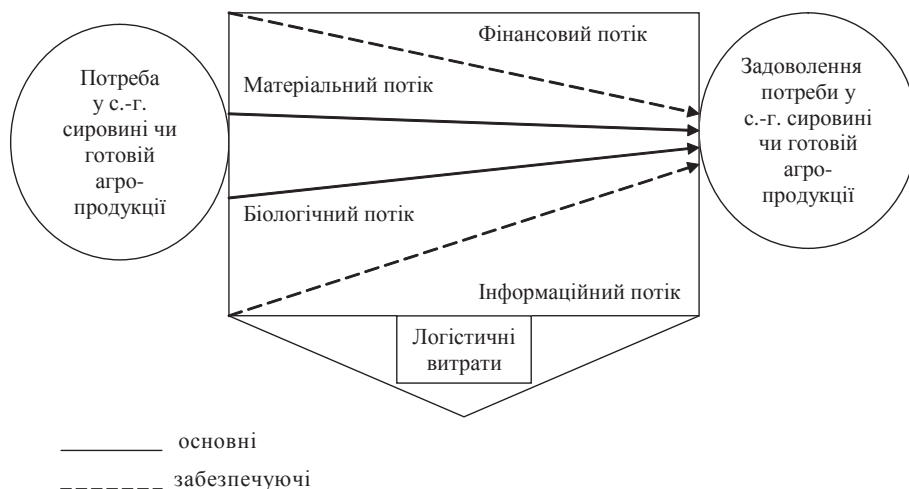

Рис. 4. Основні і забезпечувальні потоки у функціонуванні агрологістичної системи

Джерело: власне опрацювання.

Логістична концепція управління потоками в агробізнесі перш за все має формуватися на основі індуктивного методу керівництва.

Останнє означає здійснення об'єктивного менеджменту, що покликаний розкривати природу доцільної побудови організації, що була б простішою в управлінні, якою було б легше управляти і з меншими витратами управлінської праці, задіянням меншої чисельності менеджерів і ресурсів за рахунок підвищення синергетики механізму функціонування системи. Сходження від натурального об'єкта, від конкретного ро-

бочого місця до конкретних вищих рівнів управління має в собі механізм запобігання суб'єктивного в управлінських рішеннях [10].

Тому процес управління агрологістичною системою доцільно здійснювати із врахуванням філософії відомої "концепції управління за цілями" (management by objective) П. Друкера. При цьому "дерево" основних цілей функціонування агрологістичної системи має бути побудоване на основі логістичного міксу (7 "R-s" — продукція, кількість, якість, місце, час, споживач, витрати) та окремих особливостей формування потоків агробізнесу (рис. 5).

В якості основних цілей агрологістичної системи доцільно розглядати забезпечення задоволення зовнішніх потреб споживачів і внутрішніх потреб сільськогосподарського виробництва з необхідною інтенсивністю та мінімально можливими логістичними витратами. Необхідний рівень інтенсивності потоків: матеріального, фінансового, інформаційного та біологічного (застосування відповідних сортів, порід, біохімічної стимуляції росту та ін.), важливий, бо прямо впливає на час реалізації замовлення. Логістичні витрати пропонується окремо виділяти в "дереві цілей", оскільки це один із основоположних чинників ефективності логістичного менеджменту.

ВИСНОВКИ

Категорійний апарат логістичного менеджменту аграрного підприємництва має формуватися на основі загальнологістичної термінології та певному врахуванні особливостей галузі. Сутність понять "агрологістична система" та "логістична організація агробізнесу" доцільно розглядати через ланцюги створення цінності аграрної продукції, роботи чи послуги.

Об'єктами агрологістичного менеджменту є не лише інформаційні, фінансові та матеріальні, а й біологічні потоки. Крім того, перші два є допоміжними (забезпечувальними), а останні — основними. У фінансових потоків агробізнесу поширеною є сезонна дискретність.

Основними цілями агрологістичних систем є: забезпечення задоволення зовнішніх потреб споживачів у готовій агропродукції, а також внутрішніх виробничих потреб у ресурсах промислового та сільськогосподарського походження; необхідна інтенсивність біологічних, матеріальних і інших потоків та мінімально можливі логістичні витрати.

Основними шляхами інтеграції агрологістичних систем є поєднання в різних варіантах: виробництва і постачання окремих матеріальних ресурсів, сільськогосподарського виробництва, переробки аграрної сировини, гуртової та роздрібно-торгівлі.

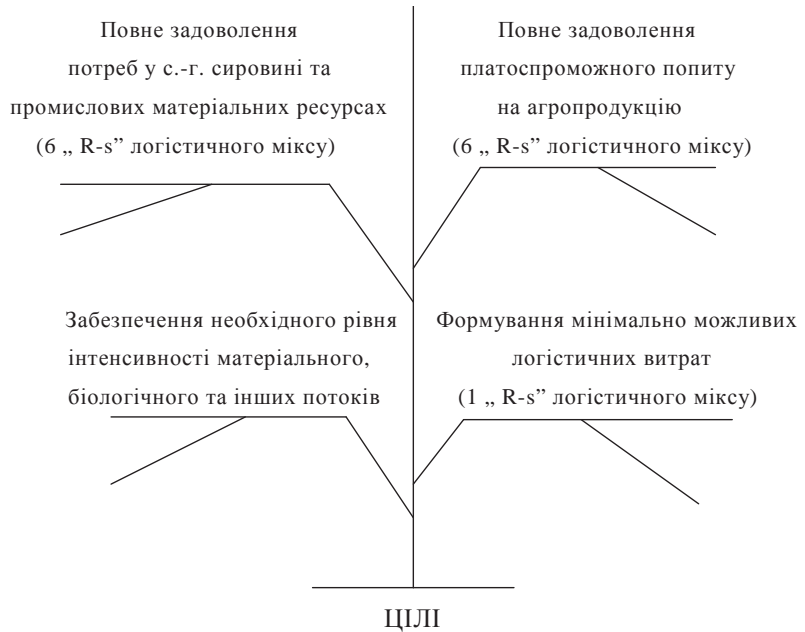

Рис. 5. "Дерево" основних цілей функціонування агрологістичної системи

Джерело: власне опрацювання.

Література:

1. Гаджинский А.М. Логистика: [учебник] / А.М. Гаджинский. — М.: ИТК "Дашков и К", 2005. — 432 с.
 2. Дикань В.Л. Основи логістичної інтеграції при формуванні логістичних систем [Електронний ресурс] / В.Л. Дикань, Я.М. Панчишин // Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2009. — № 26. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Natural/Vetp/2009_26/09dvl DPR.pdf
 3. Сергеев В.И. Логистика в бизнесе [учебник] / В.И. Сергеев. — М.: ИНФРА-М, 2001. — 608 с.
 4. Смиринський В.В. Логістичний менеджмент державних закупівель. Теоретико-правовий та методологічний аспект / В.В. Смиринський. — Тернопіль: Карт-бланш, 2004. — 390 с.
 5. Стаханов В.Н. Теоретические основы логистики / В.Н. Стаханов, В.Б. Украинцев. — Ростов н/Д: Феникс, 2001. — 160 с.
 6. Родников А.Н. Логистика [терминологический словарь] / А.Н. Родников. — М.: Экономика, 1995. — 252 с.
 7. Вікіпедія — вільна енциклопедія [Електронний ресурс]: <http://ru.wikipedia.org/> Логистика
 8. Сивак Р.Б. Управління ланцюгами створення цінності продукту: логістичний підхід: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 "Економіка та управління підприємствами" / Р.Б. Сивак. — Тернопіль, 2008. — 22 с.
 9. Сучасний тлумачний словник української мови: 65000 слів / За ред. В.В. Дубічинського. — Х.: ВД "Школа", 2006. — 1008 с.
 10. Кухній А.С. Теорія об'єктивного менеджменту [навчальний посібник] / А.С. Кухній. — Івано-Франківськ: Галицька академія, 2009. — 144 с.
- Стаття надійшла до редакції 26.09.2011 р.